

A CSONT RADIOLÓGIA MAGYAR MESTEREI

Polgár Ferenc a „praesenilis osteoporosis” és az „ostitis condensans ilei” kórképek első leírója

Ráczkevy Edit

Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár

A MAGYAR RÖNTGENOLÓGIA FEJLŐDÉSE 1914-1936 KÖZÖTT, A „RÖNTGENOLÓGIAI ISKOLÁK” KIALAKULÁSA

A magyar radiológia fejlődésében gyakorlatilag két irányzatot lehet nyomon követni a két világháború közötti időszakban.

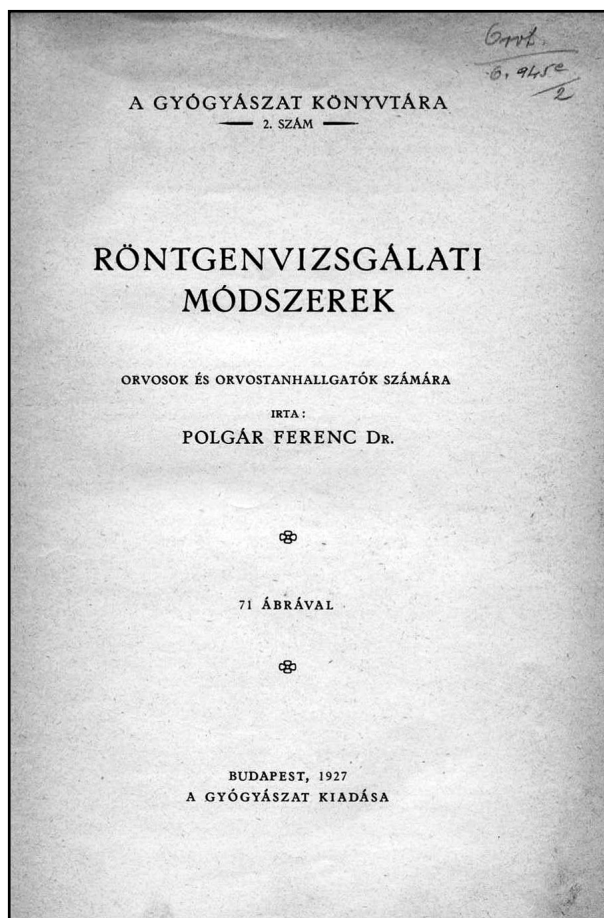
Az egyik a budapesti orvosi egyetem keretein belül vagy azzal szoros kapcsolatban lévő irányzat, az egyszerűség kedvéért nevezzük hivatalos röntgenológiai iskolának. A másik egy egyetemen kívüli, de szintén meghatározó és szakmai körökben elismert röntgenológiai irányzat, amelyhez sok neves röntgenológus tartozott. Ezt a kettősséget tükrözik a röntgenológiai társaságok is: a Magyar Orvosok Röntgen Egyesületébe az orvosi egyetemi munkához kapcsolódó radiológus orvosok és professzorok tartoztak. A másik társaságba a Magyar Röntgentársaságba, azok az orvosok és tudósok léptek, akik – mondjuk úgy – nem a hivatalos röntgenológiai iskolával voltak kapcsolatban.

A hivatalos radiológiai irányzat megalapozása a magyar radiológia atyjaként tisztelt *Alexander Béla* (1857–1916) nevéhez köthető azzal, hogy 1914-ben a Röntgen Laboratórium beköltözhetett a budapesti egyetem központi épületébe. Ezzel egy nagy lehetőség nyílt a röntgenológia mint új tudományág további fejlődésében, és a Radiológiai Klinika számára.¹ *Alexander Bélát* ekkor választották meg nyilvános rendkívüli egyetemi tanárnak. *Alexander Béla* 1916-ban elhunyt, és a Röntgen Laboratóriumot kettéosztották, a hagyatékát két radiológiai iskola folytatta: az I. sz. Intézetbe *Kelen Bélát* nevezték ki (1881-1946).²

1 Mózsai Sz. 25. p.

2 Ratkóczy 30-31.p.

3 Ratkóczy 31-33.p.

Az ún. külső, II. sz. Intézetbe (ez a *Korányi Sándor* vezette III. sz. Belklinika épületében volt), *Elischer Gyulát* (1875–1929) nevezték ki, akit azután Debrecenbe hívtak, ahol megalapította az első magyar röntgen tanszéket.³ *Elischer* távozása után a *Korányi* III. sz. Belklinika röntgenlaboratóriuma vezetésével *Ratkóczy Nándort* (1891–1977) bízták meg. 1936-ban az önálló *Korányi* Klinika feloszlott, ezután a *Ratkóczy Nándor* vezette röntgen laboratórium önálló épületbe költözött. *Kelen Béla* nyugdíjba vonulása után az addigi két röntgen labo-

ratóriumából alakította ki *Ratkóczy Nándor* az Egyetemi Röntgenintézetet.⁴

A hivatalosan működő iskolák mellett párhuzamosan alakult ki az ugyancsak jelentős iskola, amely *Bársony Tivadar* (1886–1942) nevéhez fűződik.

Ratkóczy Nándor Bársony Tivadarról írt méltatása röviden összefoglalja érdemeit: *Bársony Tivadar* az akkori korlátozó törvények miatt sebészként nem érhetett el magasabb tudományos fokozatot, ezért fordult nagyobb érdeklődéssel a röntgenológia felé, amely mindig is érdekelte. A Charité kórház főorvosaként sok fiatal orvos se-reglett köréje. 1933-ban a Szabolcs utcai Izraelita kórház főorvosa lett, ekkor alakult ki körülötte a Bársony-iskola, mely nagy tekintélyre tett szert. Kimagasló egyéniség volt, tudását önzetlenül adta át tanítványainak. Mindig is szívesen tanított. A klinika és a röntgen megbonthatatlan egységét hirdette. Szenvedélyesen szerette hivatását, és ezt az érzést igyekezett átoltani tanítványaiába is. A második világháború szörnyű vérvizatarának sok tanítványa áldozatul esett.⁵

Bársony Tivadar egyik legjobb és legtehetségesebb tanítványa volt *Polgár Ferenc*.⁶

POLGÁR FERENC ORVOSI PÁLYÁJÁNAK KEZDETEI A SZABOLCS UTCAI KÓRHÁZBAN 1920–1922

Polgár Ferenc életéről nagyon kevés adatot tudunk. Nyomtatott formában (lexikon, nekrológ, egyéb utalás) szinte semmit nem találhatunk. Ezért életének egy-egy állomására kizárólag szakmai tevékenységének, munkahelyeinek adataiból lehet következtetni, vagy tudományos publikációin keresztül alkothatunk képet tehetségéről, ígéretes pályafutásáról, amely sajnos a történelmi viharok kegyetlenségének köszönhetően viszonylag hamar kettétört.

Polgár Ferenc a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán szerzett orvosi diplomát. Az orvosi egyetem anyakönyvi adataiból lehet tudni, hogy Pécsen született 1894. november 2-án, izraelita vallásúként. Diplomája 1918. március 23-án kelt, sorszáma 99/1918.⁷

1920–1922 között *Polgár Ferenc* belgyógyász segédorvosként dolgozott a Szabolcs utcai Izraelita-kórházban (VI., Szabolcs u. 33.). Sőt 1920–21-ben tartalékos had-

nagyorvosként is nyilvántartották, ez jól tükrözi, hogy még a háborús évek utáni időszakról van szó.

RÖNTGENOLÓGUS SZAKORVOSKÉNT A CHARITÉ KLINIKÁN 1923-1926

1923-tól került a Charité poliklinikára röntgenológus alorvosként.⁸ Ekkor a Charité klinika röntgen laboratóriumának vezető főorvosa volt *Bársony Tivadar*; klinikai tanársegéd. Talán éppen Bársony professzor személyes hatására és biztatására kezdett el belgyógyászként röntgenológiával foglalkozni.

A Charité poliklinika Budapesten a VI., Csengery u. 69. cím alatt működött, jelenleg az Erzsébet Kórház és Rendelőintézet II. sz. krónikus belgyógyászati és geriatrai osztálya működik itt.

Az 1892-ben alapított Charité poliklinikán csak szegény betegeknek rendeltek.⁹ A kórház fenntartását és fejlesztését kisebb részben a „Charité” egyesületi tagok tagdíjából fedezték¹⁰, nagyobb részben pedig egyéb adományokból, alapítványokból, ruházati akciókból, magánszemélyektől, bankoktól, a fővárostól és az államtól kapott segélyekből finanszírozták.¹¹

Az egyesület célja az volt, hogy a bejáró szegény betegek ingyenes gyógykezelését minél szélesebb körben elláthassák „és a nyert tapasztalatok és vizsgálatok a tudomány érdekében értékesítsenek.”¹² A Charité poliklinika nagy betegforgalmat bonyolított: például 1923-ban 32 000 új beteget és 183 028 rendelést regisztráltak!¹³ Ezt a nagyszámú betegellátást pedig kiváló szakorvosokkal végezték.

POLGÁR FERENC JELENTŐSEBB ÍRÁSAI, TUDOMÁNYOS ÉRDEMEI

Szerencsés munkakapcsolat alakult ki Bársony és Polgár között, *Bársony Tivadar* iskolateremtő egyénisége nagyban hozzájárulhatott *Polgár Ferenc* tehetségének kiteljesedéséhez. Polgár ebben az időben kezdett tudományos publikációkat közölni, melyek főleg a Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen¹⁴ című lipcei kiadású

⁴ Ratkóczy 33-34.p.

⁵ Ratkóczy 33.p.

⁶ Ratkóczy 33-35.p.

⁷ SOTE Levéltár: Végzetek nyilvántartása 7028. sorszámmal. Dr. Molnár László levéltáros szíves közlése alapján.

⁸ Mo. Orv. Évk. és Czimt. 34. évf. (1924) 145. p.)

⁹ Mo. Orv. Évk. és Czimt. 35. évf. (1925.) 74. p.

¹⁰ Charité Évk. 1.p.

¹¹ Charité Évk. 8.p.

¹² Charité Évk. 1.p.

¹³ Mo. Orv. Évk. és Czimt. 35. évf. (1925.) 74. p.

¹⁴ Fortschr... der Röntgenstrahlen 32. Bd. (1924.) 243-246. p. 33. Bd. (1925.) 31-36. p. 35. Bd. (1927.) 618-622. p. és 1220-1230. p. 40. Bd. (1929.) 292-298. p. 42. Bd. (1930.) 2. Halbjahr 613-617. p. 56. Bd. (1937.) 2. Halbjahr 521-529. p.

346 Polgár

Aus dem Röntgeninstitut des St.-Lukas-Thermalbades in Budapest.

Über Plattwirbel.
(Platyspondylie; Präsenile Osteoporose.)

Von
Dr. Franz Polgár.
Mit 8 Abbildungen.

I.

Die Verringerung des Höhendurchmessers der Wirbelkörper ist eines der wichtigsten Röntgensymptome der Wirbelerkrankungen. Der Nachweis dieses Zeichens bedeutet zumeist, daß die Festigkeit und Widerstandsfähigkeit des veränderten Wirbels infolge irgendeines Krankheitsprozesses gelitten hat. Die Abplattung des Wirbelkörpers kann eine totale oder partielle sein. Während die Abplattung des ganzen Wirbelkörpers verhältnismäßig selten beobachtet werden kann, ist die partielle Höhenherabsetzung eine überaus häufige Erscheinung. Letztere kann hauptsächlich in zwei Formen in Erscheinung treten, diese sind der Keilwirbel und der Sanduhrwirbel. Die angeborenen und erworbenen Formen der Keilwirbel sind gut bekannt, auf die Besprechung der Sanduhrwirbel kommen wir im weiteren noch zurück.

Mit dem Ausdruck „Plattwirbel“ möchten wir die totale, gleichmäßige und stark ausgeprägte Höhenverringering des Wirbelkörpers bezeichnen. Einer derartigen Wirbelform begegnen wir noch am häufigsten in dem Spätstadium der Kümmeleischen Erkrankung. Die posttraumatische Erweichung des Wirbelkörpers kann verschiedene Formen hervorbringen, es entwickelt sich manchmal eine Keilform, ein andermal eine Sanduhrform, der Wirbelkörper kann jedoch auch gleichmäßig niedriger werden. Die Diagnose derartiger Fälle stößt nur selten auf größere Schwierigkeiten. Die Anamnese, die stark ausgeprägte Osteoporose, die Veränderung der Konturen und die Ungleichmäßigkeit der Struktur verbunden mit peripheren reparativen Wucherungen weisen uns zumeist den richtigen Weg; als weiteres Symptom finden wir noch manchmal die Zunahme der Knorpelgehäusenhöhe. Als Zeichen einer traumatischen Wirbelabplattung wird auch die Vergrößerung des horizontalen Durchmessers genannt, wodurch die Seitenkonturen des erkrankten Wirbels die Ränder der Wirbelsäule überschreiten. Bei der Bewertung dieses Symptoms ist jedoch Vorsicht geboten, da — wie wir sehen werden — sowohl die kongenitalen wie auch die osteoporotischen Plattwirbel sich ähnlich verhalten können.

Eine äußerst seltene Erscheinungsform der gleichmäßigen, totalen Wirbelabplattung zeigt uns der folgende Fall.

Fall 1. Aeneas aus der Krankengeschichte¹⁾. 72 Jahre alte Frau. Von Matern abgesehen keine Kinderkrankheiten; zwei normale Geburten. Seit 2 Jahren zunehmende Schmerzen in der Lendengegend, später auch Rückenschmerzen. Diese treten in Anfällen auf und strahlen in den linken Arm aus. — Aus dem klinischen Befund heben wir hervor, daß der Rücken ein wenig kyphotisch gekrümmt ist, die Kranke geht etwas vornübergebeugt. Mäßige Drückempfindlichkeit über den Dornfortsätzen der Rückenwirbel. Die Untersuchung der inneren Organe ergibt den Befund einer Aortitis; geringe Knöchelödeme.

Die Röntgenuntersuchung der Brustwirbelsäule ergab ein merkwürdiges Bild. An der Sagittalaufnahme (Abb. 1) fällt es auf, daß der 8. Brustwirbel wesentlich niedriger ist, als die benachbarten. Der Höhendurchmesser dieses Plattwirbels ist normal, der Dorn- und die Querfortsätze ebenfalls, das Querschnittsprofil der Bögen ist gut sichtbar und auch die Spongiaszeichnung zeigt keine Veränderung. Die einzige Abweichung vom Normalen ist die starke Abnahme des Höhendurchmessers. Die Maße des folgenden 9. Brustwirbels sind normal, während der 10. Brustwirbel wiederum niedriger ist, als sein Vordermann. An der Stelle der Veränderung ist in dem

¹⁾ Für die Überlassung der Fälle und der Krankengeschichten spreche ich Herrn Chefarzt Dr. Ludwig Bilkei Pap auch an dieser Stelle mein verbindliches Dank aus.

RÖNTGEN-PRAXIS 1931. 3. 346-357.

német nyelvű szakfolyóiratban jelentek meg. A magyar nyelvű tanulmányait pedig leginkább a *Gyógyászat*¹⁵ című tudományos orvosi periodika közölte.

Bársony és Polgár szoros munkakapcsolatára bizonyíték több közösen írt tanulmány és cikk.¹⁶

Polgár Ferenc röntgenológusként nagy hasznát vette belgyógyászati ismereteinek is, ez derül ki abból a közösen írt publikációból, melyet Szemző György belorvossal jelentettek meg szintén a *Gyógyászat*¹⁷, valamint a német *Fortschritte... der Röntgenstrahle*-ban¹⁸. *Szemző Ede György* is a Charité klinikán működött, tehát közvetlen munkatársak voltak Polgárral. *Szemző György* 1914-ben végzett a budapesti egyetemen, vagyis négy évvel korábban, mint *Polgár Ferenc*. Belgyógyász szakorvosként főleg a gyomor- és bélbajok specialista volt.

Polgár Ferenc hamarosan az egyik kiemelkedő röntgenológus szakorvosnak számított. 1927-ben, 33 éves korában jelent meg egy összefoglaló kézikönyve „Rönt-

15 *Gyógyászat* 64. évf. (1924.) 244-246. p. 66. évf. (1926.) 676-678. p. 67. évf. (1927.) 30-33. p.

16 *Fortschr... der Röntgenstrahlen* Bd. 34. (1926.) 634-363. p. Bd. 36. (1927.) 593-602. p. Bd. 37. (1928.) 174-177. p. és 663-669. p. *Gyógyászat* 64. évf. (1924.) 352-353. p. 66. évf. (1926.) 231-232. p. 67. évf. (1927.) 444-446. p. és 1114-1118. p. 68. évf. (1928.) 436-437. p. *Orv. Hetil.* 69. évf. (1925.) 4-5. p.

17 *Gyógyászat* 65. évf. (1925.) 737-738. p.

18 *Fortschr... der Röntgenstrahlen* Bd. 34. (1926.) 1. Halbjahr 141-144. p.

19 Bugyi, Balázs: *Hungarian medical radiology past and present*. H.n., é.n. 35.p. Bugyi, Balázs: *The history of Hungarian medical radiology*. 23.p. In: *Medico News* 1974/1.

20 Polgár Ferenc: *Röntgenvizsgáló módszerek*. 1. kiad. Bp.: *Gyógyászat*, 1927. 201, [3] p. illetve 71 ábrával (*A Gyógyászat Könyvtára* 2. sz.) 2. jav. és bőv. kiad. Bp.: Novák Rudolf és Trsa, 1941. 257, [7] p., illetve 83 ábrával.

XXXVII, 5 Ostitis condensans ilei — ein bisher nicht beschriebenes Krankheitsbild 663

Aus dem Röntgeninstitut der Charité-Poliklinik in Budapest (Vorst.: O.-A. Dr. Th. Bársony).

Ostitis condensans ilei — ein bisher nicht beschriebenes Krankheitsbild.

Von
Dr. Th. Bársony und Dr. F. Polgár.
(Mit 6 Abbildungen im Text.)

Kreuzschmerzen und Schmerzen, welche von den Hüften in die Beine ausstrahlen, sind derart häufige Klagen der Kranken, daß die Untersuchungen zwecks Aufklärung der Ursachen derselben eine stets wachsende Aufmerksamkeit beanspruchen. Die Röntgenstrahlen werden schon seit lange zur Erforschung der Krankheitsursache herangezogen, sind doch die Organe, welche die Nervenstränge der unteren Glieder umgeben, anderen Untersuchungsmethoden kaum zugänglich. Es ist bekannt, daß tuberkulöse, leucische oder geschwulstartige Erkrankung der Beckenknochen sowie der Wirbelsäule das Krankheitsbild hervorrufen kann. In der großen

Abb. 1. Beginnende Osteosklerose des Hüftbeins mäßiger Ausdehnung neben dem unteren Teil des rechten Sakroiliakalgelenkes. Scharfe Begrenzung gegen die Beckenknochen.

Mehrzahl der Fälle finden wir jedoch keine derart charakteristischen Bilder. Es kommt häufig vor, daß wir uns mit geringfügigen Veränderungen der Lendenwirbel oder der sakroiliakalen Gelenke begnügen müssen, welche in die Gruppe der Spondylitis oder Arthrosis deformans gehören. Die krankheitsregende Bedeutung der letzteren Veränderungen wird heute noch unstritten. Es wird auch über die Frage diskutiert, welche von den röntgenologisch nachgewiesenen Veränderungen als primäre Krankheitsursache anzusehen ist. Einige Autoren (meistens Patti) finden in der Einengung der intervertebralen Lücken die primäre, krankheitsregende Erscheinung, während andere Forscher die knöcherne Verengung an den Austrittsstellen der Nervenwurzeln bezweifeln (Simmonds). Zur Klärung heiler Fragen müssen noch weitere Untersuchungen herangezogen werden.

An dieser Stelle möchten wir die Aufmerksamkeit auf eine durch die Röntgenuntersuchung leicht nachweisbare Veränderung der knöchernen Beckenwand lenken, welche wir in Fällen von „neuragischen“ Schmerzen der unteren Glieder verhältnismäßig häufig gefunden haben. Auf Grund unserer Beobachtungen müssen wir bei unseren Kranken einen ursächlichen Zusammenhang zwischen den nach unten ausstrahlenden Schmerzen und der Knochenkrankung annehmen.

Fortschritte Röntgenstrahlen 1928. 37. 663-669.

genvizsgáló módszerek” címmel, amely az első magyar nyelvű röntgenológiai módszertani szakkönyv.¹⁹ Ennek bővített és átdolgozott második kiadása 1941-ben jelent meg.²⁰

Az eddigi ismeretek szerint két betegség leírásának első közlése köthető *Polgár Ferenc* nevéhez.

Az első betegség az „ostitis condensans ilei” megnevezésű elváltozás, amelyet *Bársony Tivadarral* közösen közölték 1928-ban. Szakmai körökben ezt közismertebb néven a Bársony-féle szindrómának ismerik, pedig helyesen Bársony-Polgár szindrómának kellene nevezni, hiszen a betegség tünetegyüttesének leírása közös érdem. A német nyelvű szakkikket *Bársony Tivadar* és *Polgár Ferenc* gyümölcsöző munkakapcsolata csúcspontjának tartjuk.

Az eredeti cikk a már említett lipcei kiadású röntgenológiai szaklapban, a *Fortschritte... der Röntgenstrahlen*-ben jelent meg 1928-ban. Címe: *Ostitis condensans ilei* —

ein bisher nicht beschriebenes Krankheitsbild²¹. Magyar nyelven a Gyógyászatban közölték: „Az ostitis condensans ilei kórformája” címmel²².

Ez a betegség főleg nőknél fordul elő, a keresztcsont-csípői (sacroiliacalis) ízület mentén fájdalommal járó csontsűrűsödés a csípőlapátban. Kezelése tüneti, spontán gyógyul.²³

Minden új felfedezésnek és ismertetésnek kimagasló tudományos értéke van, ezért ennek a tanulmánynak is az a nagy jelentősége, hogy ezt a betegséget elsőként *Bársony Tivadar* és *Polgár Ferenc* írták le pontosan. Közös tanulmányuknak nemzetközi visszhangja volt és van azóta is.

(*J. F. Brailsford* angol röntgenológus orvos valójában már 1924-ben röviden vázolta ezt a betegséget, de a pontos meghatározása és leírása a két magyar röntgenológusnak, *Bársony Tivadarnak* és *Polgár Ferencnek* tulajdonítható.)²⁴

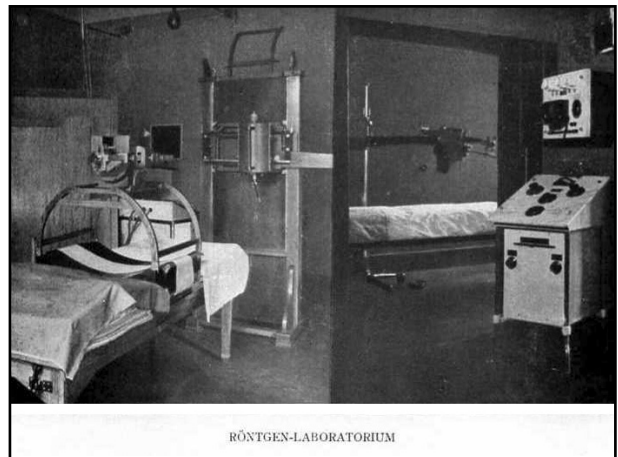
Az 1977-ben kiadott német Reallexikon der Medizin című lexikonban mind a Polgár (Polgar-Syndrom: Franz Polgar²⁵), mind a Bársony név alatt (Bársony-Polgar-Syndrom²⁶) visszakereshető az ostitis condensans ilei, és forrásként az említett 1928-as cikket jelölik meg.

Németországban *Polgár Ferenc* neve ismertebb a röntgenológiai szakirodalomban, mint Magyarországon. Ennek az az oka, hogy *Polgár Ferenc* elsősorban a német nyelvű röntgenológiai lapokban közölt tanulmányokat, magyarországi orvosi lapokban pedig jóval kevesebb cikket olvashatunk az ő neve alatt.

A magyar orvosi lexikonokban csak egy helyen találok Bársony–Polgár névkapcsolattal: a 4 kötetes Orvosi lexikonban a Bársony–Polgár-féle functionális diverticulum címszó alatt²⁷, de sajnos *Polgár Ferenc* teljes neve nem olvasható a magyar lexikonban még csak utalásként sem.²⁸

A második betegség a *Polgár Ferenc* által „praesenilis osteoporosis” néven leírt kórkép, amelyet önállóan 1931-ben a Röntgen-Praxis²⁹ című folyóiratban, majd 1937-ben a már említett Fortschritte auf dem Gebiete Röntgenstrahlen című periodikában közölt.³⁰ Mindkét folyóirat az akkori idők legjelentősebb röntgenológiai folyóiratának számított.

Holló István professzor 1995-ben méltatta a „praesenilis osteoporosis” elnevezésű kórkép leírását, amely lé-

nyegében a „postklimakteriális osteoporosis” felismerésének az első lépése volt. „Polgár Ferencet a nemzetközi osteológia egyik nagyon korai, jó szemű, maradandó megállapításokat tevő klinikus személyiségének tekinthetjük.”³¹

RÖNTGEN FŐORVOSKÉNT A SIESTA SZANATÓRIUMBAN 1927-1942

1927-től *Polgár Ferenc* a Siesta Szanatórium röntgen-főorvosa lett. (Budapest I., Ráth György u. 5., ma az Országos Onkológiai Intézet épülete). A Siesta Szanatórium jellegét tekintve egészen más gyógyhely, mint a szegény betegek ellátó Charité klinika. A Siesta Szanatórium „a Déli Vasút érkezési oldalánál” fekszik – ahogy hirdeti a jó megközelíthetőséget a sanatóriumot bemutató füzet³².

21 Fortschr... Röntgenstrahlen. 37. Bd. (1928.) 663-669. p.

22 Gyógyászat 68.(1928.) 436-437. p.

23 Orvosi lexikon 3. köt. 856. p. és 868. p.

24 Leiber, B. – Olbrich, G.: Die klinischen Syndrome. Band 1: Syndrome. 96-97. p.

25 Realexikon der Medizin... M-R Band 211. p.

26 Realexikon der Medizin... A-C Band 71. p.

27 Orvosi lexikon 1. köt. 368. p.

28 Bársony – Polgár: Tünetmentes és functionális nyelöcső-diverticulumok. In: Gyógyászat. 67.(1927.) 444-446. p.

29 Röntgen-Praxis. 3.Jhrg. (1931.) 346-357. p. Címe: „Über Plattwirbel. ((Platyspondylie; Präsenile Osteoporose.)”

30 Fortschr... der Röntgenstrahlen 56.Bd. (1937.) 2. Halbjahr. 208-211. p.

31 Holló István: Polgár Ferenc-émlékelőadás. MOOT Kongresszus, 1995. In: <http://www.lam.hu/folyoiratok/ca/0101/3.htm>

32 Siesta Sanatorium. Korabeli prospektus. 1. p.

FOGADÓ- ÉS JÁTEKTEREM

LUXUS-SZOBARÉSZLET

Klimatikus, diétás és vízgyógyintézet. Bár mérsékelt polgári árakkal hirdette működését, mégis a nyújtott szolgáltatásokból és főleg áraikból sejthető, hogy ezt nem mindenki fizethette meg... „A Kis-Svábhegy délkeleti lejtőjén 9700-öles gondosan ápolt parkban” főleg „belbetegeknek, nem zárt intézeti ellátást igénylő idegbetegségekben szenvedőknek, lábadozóknak, fogyó- és hízókérrára szorulóknak” ajánlották, de korszerűen felszerelt sebészeti osztállyal is rendelkezett, szülészete pedig „nemcsak Budapesten és az egész országban, hanem külföldön is közismert” volt³³.

Öt pavilonban gyógyulhattak és üdülhettek a betegek. A legolcsóbb pavilonban is napi 16-20 pengőért, a legdrágábban napi 23-25 pengőért. Ehhez számolták még a heti átlag 10 pengő orvosi kezelési díjat, de ha valamilyen diétás kezelésben részesült valaki, még 2-3 pengő pótdíjat is kellett fizetni. Egy 10 napos szülészeti ellátásért legkevesebb 180 pengőt, de akár 300 pengőt is lehetett fizetni.³⁴

Csak laikus viszonyításként eszünkbe juthat a korszak híres slágere 1936-ból a „Havi 200 fix” című magyar filmvígjátékból: havi 200 pengő már jó jövedelemnek számított, melyet a Siesta Szanatóriumban egy 10 napos kezelés alatt el lehetett költeni.

Külön kaszinóépület volt fogadó- és játéktérrel, benne elegáns étteremmel, továbbá női szalonnal és zeneteremmel, ahol rendszeresen tartottak szalonkoncerteket, zene- és társasestélyeket, valamint rádióhangversenyeket. Gyönyörűen berendezett társalkodókkal, egy-két ágyas szobákkal, sőt luxus apartmanokkal várták a gyógyulni vágyókat. A szobákban emellett természetes volt a telefon-, rádió- és fényjelző-készülék és a hideg-melegvíz biztosítása.

A Siesta Szanatórium modernül felszerelt röntgen laboratóriumának vezető főorvosa volt *Polgár Ferenc*. Mellette, rövid ideig, egy évig volt röntgen-főorvos az 1931-ben újonnan nyílt Glück Szanatóriumban is, amely a VI., Benczúr utca 4. sz. alatt működött.³⁵

33 Siesta Sanatorium. Korabeli prospektus .1-6. p.

34 Siesta Sanatorium. Korabeli prospektus. Árjegyzék.

35 Mo. Orv. Évk. és Czím. 42. évf. (1932.) 177. p.

Feltehetően a politikai változások miatt 1937-től a cím-tári adatok már nem főorvosnak jelölik a Siesta Szanatóriumban, hanem röntgenológus szakorvosként jegyzik.

1941-ben a Siesta Szanatóriumi állása mellett az Amerikai úti Szeretkórházban lett főorvos.³⁶ (XIV., Amerikai út 57., ma ezen a címen az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézet működik.)

AZ UTOLSÓ ÉVEK, HALÁLA

1942-ben infarktusban meghalt *dr. Bársony Tivadar*, egykori főnöke, munkatársa, orvosi pályájának legfőbb támogatója. A neves radiológus professzor nekrológját *Polgár Ferenc* írta meg, amely 1943-ban jelent meg a Stockholmban kiadott *Acta Radiologica* című radiológiai szaklapban.³⁷

Az adatokból lassan körvonalazódik, hogy egy kiváló és tehetséges ember körül hogyan szűkül a kör, és a fiatalon elért szakmai sikerektől a biztonságos anyagi háttér megteremtésén át, hogyan ível egyre lejjebb a pályafutásának íve.

Életének utolsó éveiről megint kevés adatot ismerünk. Megjárta a bergen-belseni német koncentrációs tábor, ahova 1944. december 7-én érkezett 1352 fogolytársával együtt. A tábori nyilvántartások szerint a 11-es Blokk 5832-es számon nyilvántartott foglya volt. A tábor az angolok szabaddították fel, és a túlélők, főleg holland és magyar foglyok, Svájcba kerültek. Közöttük volt *Polgár Ferenc* is.³⁸

Utolsó adatunk róla háború utáni: meghívást kapott az Egyesült Államokba a newarki (New Jersey állam) egyetemre, ahol azonban rövid otléte után gyógyíthatatlan betegsége miatt önkézevel vetett véget életének.³⁹

Polgár Ferenc munkásságának emléket állítva alapította meg a Magyar Osteoporosis és Osteoarthrológiai Társaság a *Polgár Ferenc-emlékdíjat*, amelyet minden évben az osteoporosis-kutatásban kimagasló orvosok vehetnek át.

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

1. Mózsai Szabolcs: [50éves a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Radiológiai és Onkoterápiás Klinikája.] SOTE Radiológiai és Onkoterápiás Klinika. A Központi Röntgen Laboratóriumtól a Radiológiai és Onkoterápiás Klinikáig. (Budapest: ny. n., 1997.)

2. Ratkóczy Nándor: A hazai röntgeniskolák kialakulásának történetéről. in: *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica*. 27. (1963.) 25-35. p.

3. Magyarország Orvosainak Évkönyve és Czimtára. Szerk.: Pesti Alfréd, Pesti Emil, Pesti Ernő. Budapest: Petőfi Irodalmi Váll. 31.-46. évf. (1921.)-(1936.)

4. Az Országos Orvosi Kamara Hivatalos Névjegyzéke 1-3. évf. (1938-1940.) Budapest, Madách Ny.

5. Az Országos Orvosi Kamara Hivatalos Orvosi Cím- és Közegészségügyi adattára az 1942. évre. Szerk.: Bakács György. Nagyvárad, Grafika Ny.

6. A „Charité” Évkönyve 1914-től 1920-ig és az 1920-ik évről. Budapest: Pesti Könyvny. Rt., 1921.

7. Fortschritte auf dem Gebiete Röntgenstralen. Publikationsorgan der Deutschen Röntgen-Gesellschaft. Hamburg: Lucas Gräfe – Edmund Silliem Verlag. Bd. 32-33. (1924-1925) Leipzig: Georg Thieme Verlag Bd. 34-56. (1926-1937.)

8. Röntgen-Praxis. Diagnostik, Röntgen-, Radium-, Lichttherapie. Leipzig: Georg Thieme Verlag, 3. Jhrg. (1931.)

9. Gyógyászat. Budapest: Globus ny. 64-68. évf. (1924-1928.)

10. Orvosi Hetilap 69. évf. (1925.) Budapest, Kir. Magy. Egy. Ny.

11. Bugyi Balázs: Hungarian medical radiology past and present (Budapest: MEDICOR Works.) é. n.

12. Bugyi Balázs: The history of Hungarian medical radiology. In: MEDICOR NEWS. 1974./ 1. (Budapest: MEDICOR, 1974.)

13. Polgár Ferenc: Röntgenvizsgálati módszerek. 1. kiad. Bp.: Gyógyászat, 1927. 201, [3] p. illetve 71 ábrával (A Gyógyászat Könyvtára 2. sz. 2. jav. és bőv. kiad. Bp.: Novák Rudolf és Trsa, 1941. 257, [7] p., illetve 83 ábrával.

14. Orvosi lexikon. Főszerk: Hollán Zsuzsa. 1. köt. A- D. Budapest, Akad. K., 1967. 3. köt. K-P. Budapest, Akad. K., 1972.

15. Leiber, B. – Olbrich, G.: Die klinischen Syndrome. Band 1: Syndrome. München-Wien-Baltimore, 1981. 96-97. p.

16. Realexikon der Medizin und ihrer Grenzgebiete. München, Wien, Baltimore: 1977. Band A-C és Band M-R.

17. Holló István: Polgár Ferenc-emlékelőadás. MOOT Kongresszus, 1995. In: <http://www.lam.hu/folyoiratok/ca/0101/3.htm>

18. Siesta Sanatorium. Korabeli prospektus H.n.:Löbl D. és F., é. n. (Lelőhely: Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár.)

19. Nekrológ-Bibliográfia. Összeáll.: Bolányi Imre és Palatkás Béla. In: *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica* (Orvostörténeti Közlemények) 40. (1966.) 169-270. p. Red.: Palla Ákos. Budapest, Orsz. Orvostörténeti Könyvtár)

20. http://search.ancestry.com/cgi-bin/sse.dll?gl=jewish&rank=1&new=1&so=3&MSAV=0&msT=1&gss=ms_f-245&_81004010=2+Nov+1894&msbnpn__ftp=P%C3%A9cs%2C+Hungary

21. Gergely András: Jeles magyar zsidó orvosok lexikona. (Budapest – Haifa: G and T BT Kiadó és Nyomda, 2000.)

36 Orsz. Orv. Kamara Hiv. Orvosi Cím- és közegészségügyi adattár 1942. 384. p.

37 Nekrológ-bibliográfia. In: Orvostörténeti Közlemények 40.(1966.) 174. p.

38 http://search.ancestry.com/cgi-bin/sse.dll?gl=jewish&rank=1&new=1&so=3&MSAV=0&msT=1&gss=ms_f-245&_81004010=2+Nov+1894&msbnpn__ftp=P%C3%A9cs%2C+Hungary

39 Gergely A. 78. p.